

70 שנה למדינה - שימור וחיזוק הביטחון הלאומי במבט צופה פני עתיד

תודה על הכבוד לדבר בכנס בנוכחות מפקדי, פקודי ועמיתי.

הייתה לי הזכות להיות חניך במב"ל והייתה לי זכות גדולה עוד יותר לפקד על המכללה, אף על פי שהמל"ג לא רצה שכך היא תכונה.

סיכום של 70 שנות מדינה עם מבט קדימה אינו דבר של מה בכך.

זה עוד יותר מורכב כשאני יודע מי ידבר אחרי, ואני כיום בסה"כ חוקר במכון חדש בירושלים למחקרים אסטרטגיים.

התלבטתי במה לעסוק, וכיצד להתחיל מבט על 70 שנה לאחור עם נסיון לאמר כמה מילים על העתיד, ואז שמת לב לכך שהיום יום צום, עשרה בטבת, יום שיש לו אצל יהודים שומרי מצוות משמעות כפולה:

ראשית, זה אחד משלושת ימי הצום שמטרתם לשמור בזכרון הלאומי את חורבן בתי המוקדש הראשון והשני. זה יום הצום שניקבע לפני כ 2500 שנה כזיכרון לתחילת המצור על ירושלים בבית ראשון.

לאחר השואה והקמת המדינה, קבעה הרבנות הראשית את אותו יום כיום הקדיש הכללי, לכול אלה שנרצחו בשואה ותאריך מותם לא ידוע, אלה הם רוב רובם של הנירצחים.

זאת המשמעות הכפולה של היום, החיבור בין יום הצום שנישמר למעלה מ 2000 שנה, יחד עם יום הקדיש לנירצחי האסון הגדול ביותר שהיה ליהודים מאז הוגלו ממולדתם.

דווקא בשנת ה 70 למדינה, יום שכזה הוא בסיס טוב לעניות דעתי לחשבון נפש,

חשבון נפש שבליבו שאלת "הביטחון הלאומי" של עם ישראל במולדתו, "מדינת הלאום של העם היהודי" - שם יותר מדויק, וקל יותר לעיכול מאשר "מדינה יהודית" או "מדינת היהודים".

במשך כמעט 2000 שנים נעה ההיסטוריה היהודית בין גלות לחורבן, בין פרהוד לפרוגרום, בין אסון לאסון. חלומות לגאולה וציפייה למשיח היו כול הזמן, ואפילו עליות קטנות מידי פעם, אך דבר מהותי לא השתנה מבחינת המשולש המרכזי: העם, הגאולה, וארץ ישראל.

במהלכן של אותן 1900 שנים יצר עם ישראל פרקי תרבות, מחשבה, שירה, פילוסופיה, קבלה, תפילה, הלכה והגות מכול סוג - שהינם בבחינת פלא היסטורי, אבל את שאלת שיעבודו בגולה לא פתר, אף על פי שהתפלל לגאולה כול הזמן.

זאת הייתה הגדולה של התנועה הציונית. היא לקחה חלומות של מאות שנים רבות, ואמרה משהו חדש: **על עם ישראל לחזור לבמת ההיסטוריה**. קרי, אנחנו, היהודים, לא נזנח את החלום, אך נממש אותו בעצמנו, לא נמתין לאות משמים, נבצע את שצריך במו ידינו.

והצלחתה של התנועה הציונית מדהימה.

כ 50 שנה אחרי הקונגרס הציוני הראשון (אוגוסט 1897) מחליט המוסד המוסמך של אומות העולם, העצרת הכללית של האו"ם, על הקמת מדינה ליהודים (נובמבר 1947), ואחרי עוד חצי שנה קמה המדינה.

אלא שבין לבין היה ארוע נוראי. מזעזע בהיקפו, אכזרי בביצועו וקריטי בתוצאותיו, אפילו במונחי העם היהודי שבע הצרות.

השואה הייתה משהו יוצא דופן. שישה מיליון יהודים נרצחו, רק כי הם יהודים.

כעם, איבדנו 100 שנים. רק בעוד 25 שנה ישוב אולי העם היהודי לגודלו שטרם השואה. שלא לא לדבר על האובדן האיכותי.

ממש ערב הקמת המדינה, ברגע שאחרי האחרון, עומדת השואה כתמרור הזהרה. כאומרת:

זאת תוצאה אפשרית של הגלות, כאשר אין ביכולת היהודים להגן על עצמם. זה אירע באירופה המשכילה והמתקדמת, זה יכול לקרות בכול מקום אחר.

למה לדעתי החשבון ההיסטורי הזה כה חשוב, על אף שלא כולם אוהבים את החזרה אליו ועליו?

לדעתי משתי סיבות:

א. כי הוא מסביר את הקשר העמוק של היהודים לארץ ישראל, ללא תחליף אמיתי מחוץ לה.

ב. כי הוא מחדד את מהות האלטרנטיבה כשליהודים אין ריבונות, ומבהיר את Reason de etre של מדינת ישראל: לאפשר ליהודים לקבל החלטות ולבצע את רצונם.

במסגרת זאת אחת ההחלטות החשובות אם לא החשובה היא: **להגן על עצמם בעצמם**, הכלל הכי בסיסי בתפיסת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל מאז ולעתיד.

הקמת מדינת ישראל נעשתה לאחר מלחמה קשה, כי הערבים, כולם, סרבו לקבל את החלטת האו"ם. וכמו שאמר לי אינטלקטואל פלסטיני: לא הייתה להם אפשרות אחרת, מבחינתם זאת הייתה "מציאות ללא ברירה", ואיני שופט איש הערב.

בתום סערת המלחמה הקשה מדינת ישראל נאלצה לתפקד במצב של א" סימטריה קבועה ב 4 תחומים:

א. היא מדינה קטנה מבחינה **דמוגרפית**, היהודים בה מונים 6.5 מיליון, ובצידם מיעוטים נוספים, ביניהם הדרוזים והצ'רקסים הנושאים יחד בעול, סה"כ כ 8.5 מיליון אזרחים. הא" סימטריה הדמוגרפית משמעותית הן בצד הביטחוני והן בצד הכלכלי.

ב.

ג. היא מדינה קטנה מאד מבחינה **גאוגרפית**, כגודלה של ניו ג'רסי או כווית, והיא צרה וארוכה, תחומה בין רכסי יהודה ושומרון והים. הלב האסטרטגי שלה, סביב תל אביב, בגודל של 70 על 20 ק"מ בין גדרה לחדרה קרוב ביותר לגבול. בעידן של טילים ורקטות לשטח יש משמעות חשובה ביותר, ולמרחק בין הגבול לאזורים המרכזיים של המדינה השפעה גדולה על יכולת הנזק של האויב. בישראל אין מרחב **לפרוס** בו תשתיות חיוניות, אין אפשרות לבנות **יתרות** של תשתיות, ואין **עומק** בין הגבול - למרכז הכובד האסטרטגי של המדינה.

ד.

ה. א סמטריה **במערכת הבינלאומית**. ישראל היא מדינה יהודית יחידה הצריכה להיתמודד עם גוש של 22 מדינות ערביות ו 57 מדינות מוסלמיות. כמו שהבהיר לי חוקר סיני בכיר: נצביע עם הערבים נגדכם, על אף שאנו מעריכים אתכם מאד, כי אתם אצבע אחת באו"ם והם 57, אתם שוק קטן והם שוק ענק. הכמות חשובה ביותר, גם לסינים.

ו.

ז. ולבסוף הא סמטריה **המהותית** ביותר לתפיסת הביטחון. אחרי שישראל תנצח במלחמה ה 100, היא צריכה להיתכונן למלחמה ה 101, בלי לדעת מתי היא תגיע, אך בידיעה ברורה שלא ניתן יהיה למנוע אותה. ישראל לא יכולה "להגיע לברלין של המזרח התיכון", קרי ולשנות את אופיו ותרבותו. גם הסכמים חתומים בין ישראל לשכנותיה, יחזיקו מעמד בעיקר בזכות החרב שתהיה ביד או בנדן הישראלי. לעומת זאת אם תיכבש ישראל פעם אחת על ידי גורם ערבי כול שהוא ככול הנראה לא תהיה לה תקומה. אין לנו אופציה לכישלון, אפילו לא טקטי. לישראל לא יהיה מועד ב.

על אף הא סימטריות הקבועות הללו הצליחה ישראל להגביה עוף.

מדינת ישראל היא מדינת מהגרים, ביום הקמת המדינה היו בה 650 אלף יהודים, היום יש בערך פי 10, מכול קצווי עולם. והאינטגרציה מתקדמת על אף כול הטענות. בדידי הווה עובדה, אצל מחצית מנכדוטי ונכדי יש גנים שהגיעו מטריפולי, פרס והודו.

האזרח הישראלי מרגיש גאווה וטוב לו בכול קנה מידה ומדידה עולמית, המשפחה הישראלית גדולה מכול משפחה ממוצעת במדינות המפותחות, לכן יש בישראל חברה צעירה ודינמית. ממוצע החיים של נשים וגברים בצמרת העולמית ותמותת תינוקות מהנמוכות בעולם.

התרבות הישראלית, על כול גוניה - ללא תקדים בהיסטוריה היהודית. מעולם לא היו כול כך הרבה **תלמידי ישיבות** בעולם היהודי, ומעולם לא נוצרה **ספרות עיברית** בכמות שיש בארץ, מידי יום יוצאים לאור בעיברית כ 15 ספרים, מקור ותרגום, מספרי בישול ועד ספרי שירה או פרוש למידרשי חז"ל. לא אתפלא אם לעיברית מתורגמים יותר ספרים מאשר לערבית, כשמספר דוברי הערבית גדול פי 45 בערך. **הסרטים** הישראלים זוכים להערכה, היין לפרסים בינלאומיים, **המחול** הישראלי הוא חלק מטרנד עולמי וישראל מוכרת לא מעט **רעיונות לטלביזיה** המערבית, וכמובן אסור לשכוח את **התיזמורת הפילהרמונית** ואת **הארוויזיון**.

יש לנו תל"ג שעבר את 350 מיליארד דולר, עם רזרבות של כ 120 מיליארד דולר, ויחס חוב תוצר פחות מ 65 אחוז. זה אומר תל"ג לנפש סביב ה 40 אלף דולר. (זה ממוצע כמובן, ואומר על כך כמה מילים בהמשך), ויחס חוב תוצר מהטובים ב OECD.

אנחנו **מעצמה ביטחונית, עם טכנולוגיה עילית, ומובילים בסייבר**. מדינת "סטרט אפ" שיש בה אקו סיסטם נפלא המגביר את המוטיבציה לחדשנות, בהיקף יוצא דופן וחרוג בעולם. כך למשל ישראל היא המקום השני בעולם מבחינת טכנולוגיה לדור הבא של כלי הרכב האוטונומיים, בלי שאנו מייצרים מכונת אחת. ומעטות המדינות המייצרות מערכות נשק מתקדמות כשלנו. שלא לדבר על עשרות החברות שהוקמו בארץ ומרכזי הפיתוח של המתקדמות בחברות העולם.

קהילית המודיעין שלנו נמצאת בליגת העל, אולי בחלקה העליון, בתחומים מסוימים בשלישייה המובילה מבין כול המדינות הדמוקרטיות. יש לכך משמעות גדולה מעבר לייתרון שזה מקנה לנו בין המלחמות, ממנהרות ועד ארכיונים בטהראן, ואם צריך יהיה גם במלחמות. המודיעין מאפשר לנצל את הייתרון הטכנולוגי העצום שלנו בתחום הנשק המדויק והמטרות.

יחסי החוץ של ישראל בפריחה. זה בולט בצורה פומבית לאור מספר המבקרים הבכירים בארץ, מביקור ראשון של יורש העצר הבריטי בישראל ועד ביקורו של נשיא צ'אד, הבכירים הסינים וסבבי ראש הממשלה במזרח אירופה, אפריקה, ודרום אמריקה. זה נראה בגלוי בהעברת השגרירות האמריקאית לירושלים (ודרך אגב, השמים לא נפלו גם לא אצל הערבים).

אבל גם מתחת לשולחן צפוף כאן מאד. לא בכדי התירה סעודיה לחברה הודית לטוס מעליה לארץ, ראש הממשלה מבקר בעומאן, ושרים ישראלים מגיעים לנסיכויות המיפרץ.

ותחשבו שכול זה בלי שיש שר חוץ במישרה מלאה, מה יהיה כשיתמנה אחד כזה? השמים הם הגבול.

לפני שאעסוק באתגרים העתידיים של מדינת ישראל, אני מבקש לאמר כמה מילים על **המציאות העכשווית**, ולאן היא מוליכה אותנו.

העולם הרחב נמצא בתקופת מעבר, כשאין בנמצא כלים שמשמשים את הקהילה הבינלאומית לפיתרון בעיות. האו"ם לא מתפקד ובית הדין הבינלאומי מוגבל בפעילותו כנגד מדינות קטנות בלבד. אין גם עקרונות להתנהגות בין מדינתית המקובלים על הכול, ולא נוצר גורם מוביל ומכוון בראיה גלובלית, שום מעצמה או מי שמתיימר להיות מעצמה הלוקח אחריות.

בראיה רחבה, העולם יוצא מתקופה ארוכה של יציבות יחסית, או לפחות כללי משחק ברורים, מאז תום מלחמת העולם השנייה - וניכנס לתקופה לא ברורה, שאורכה לא ידוע וכיוונה לא ברור, כשהמושג "כאוס" הוא מושג המפתח.

כוחות אלימים פועלים ברחבי העולם כולו. כשמאחוריהם מדינה נחושה, כרוסיה ואיראן, או סין למשל - אין מה ומי שעוצר אותם. לעומת זאת כנגד אירגונים אלימים, החסרים מדינת אם כפטרונית, מתעוררת מדי פעם קואליציה המנסה להכחיד אותם, והיו בשנים האחרונות כמה דוגמאות מוצלחות למאמצים אלה, אבל קואליציות כאלה הן זמניות, והאלימות תימשך בדרך אחרת - כי אין מערכת בינלאומית נחושה לפעולה נגד אלימות והיבטיו הטרוריסטים.

יש שינוי גדול ביחסי הכוחות הכלכליים בעולם. יש נסיגה בנכונותה של ארה"ב להשקיע בעולם, אירופה טרודה בבעיותיה, וסין מנהלת יחסי חוץ על פי שיקולים של נוחיות בלבד. מלחמת הסחר, ובעיות מיבנה בסיסיות עלולים להוביל למשבר כלכלי של ממש, משבר שיוביל לשילטון פופוליסטי משמאל או מימין ויחריף את בעיות המדינות, בעיקר הדמוקרטיות - אך לא רק, ואת בעיות העולם בכללו.

ישראל תאלץ לחיות בעולם שבו יש התחשבות מעטה בערכים נשגבים, כצדק ודמוקרטיה - עולם קשה שבו בעיקרון כול דאלים גבר.

עולם המיתפועל פחות מהמסורת היודו-נוצרית שאנו חלק ממנה, ויותר מהטכנולוגיות שאנו מייצרים.

ישראל הייתה זקוקה לברית עם מעצמה בעבר - והיא תזדקק לכך יותר בעתיד. ואם בשדה הקרב סמכה ישראל על עצמה, אל מול העולם והאזור, המצב הזה יהיה עוד יותר קיצוני בעתיד.

המזרח התיכון נמצא בבלגן משל עצמו, המתעצם עקב הבלגן העולמי, אבל לא נוצר בגללו.

האלמנטים שהובילו לכאוס הנוכחי באזורנו לא נחלשו,

בכול מקום בו יש **מתיחות בין סונים לשיעים** היא תגבר, בגלל מעורבות איראנית, או סתם בגלל שהרוב הסוני חושש מהמיעוט השיעי המתפרץ, ושובר את המוסכמות ההיסטוריות שהותירו אותו בצד, עד כה.

איראן תמשיך להיות הכוח הדינמי באזור, מנהיגת המיעוט השיעי, שבדרך להגמוניה אזורית, דתית כמו מדינית, רוצה להשמיד את ישראל. כי ישראל ניתפסת כנציגת המערב השנוא באזור, וכגורם היחיד באזור היכול לעמוד, ולסייע לאחרים לעמוד, אל מול האגרסיביות האיראנית.

ימשך **המתח בתוך האיסלאם**, בין התפיסה המסורתית, ש"האיסלאם הוא הפתרון" כלשון הסיסמה של האחים המוסלמים, לבין גישת המודרנה - המסתמלת במדינה ומוסדותיה, הצבא, מערכות המישפט וכיוצא בו. המתח הזה ימשך ואולי אף יתעצם מפעם לפעם.

ואחרון וחשוב ביותר: **בכול רחבי המזרח התיכון תמשכנה לימשול ממשלות ברמת תיפקוד נמוכה**, דיקטטורות שאינן מספקות תיקוות לעתיד.

המהפכה של "האביב הערבי" ניכשלה כמעט לחלוטין. בין אם הביאה לקרבות ומוות אין סופי במאבקי כוח בין מרכיבי הזהות השונים, ובין אם הצליחו הדיקטטורים לשמר את השיטה - לא אלה היו הציפיות.

הרחוב אומנם התחזק, אך זה לא הוביל ליתר דמוקרטיה, אלא לחששות השלטונות מתגובות ההמון הפרוע, והאספסוף הפך לגורם המוביל.

ישראל לא יכולה להשפיע על המצב של המזרח התיכון. היו מי שטענו שבעיות האזור נעוצות בכך שאין הסכם בין ישראל לפלסטינים, היום מודים כול מי שמכירים את האזור שאין קשר בין רוב בעיות המזרח התיכון לבין הנושא הפלסטיני ישראלי. ולכן עלינו להיתכונן לחיות בכאוס האזורי ואל מול אלימות מתמשכת.

ישראל צריכה **לנצל את ההזדמנויות** העולות מהמצב, ולהתמודד עם הסיכונים הנובעים מהבלגן האלים הזה.

עם היות העולם כה מאתגר, יש **בעיות שהן פרי המציאות הישראלית**, ועליהן יש טעם לדבר כדי למקד עשייה עתידית, כדי להצליח יותר ב 70 השנים הבאות, ולאחריהן. זה יהיה **פרק הסיום בדברי:**

א. בישראל יש **פער גדול בין הפריפריה לבין המרכז**. בכול קורסי המצטיינים, "תלפיות", "חבצלות" וכיוצא בהם - מספר אנשי הפריפריה האמיתית, לא כולל קיבוצים ומושבים עשירים, קטן ביותר, פחות מ 10 אחוז. ועדיין יש אפליה על רקע עדתי, בלי שאומרים זאת בגלוי. המיספרים של בני העולים ממדינות האיסלאם, שלא לדבר על עולי אתיופיה, בחוגים האוניברסיטה המובילים למעמד כלכלי גבוה עדיין קטן ביחס. אפשר להצביע על לא מעט הצלחות בתחום, כתוכנית "עתידים" למשל, אבל אסור לרמות את עצמנו - הפריפריה רחוקה מלמצות את עצמה, ורובה מורכבת מבני ובנות יוצאי מדינות האיסלאם. ובאותו נושא מזווית אחרת

ב. בישראל יש **פער, מהגדולים בעולם בין העשירונים העליונים לתחתונים**. הפערים הללו אומנם קטנו באחרונה, אבל הבעיה לא נמוגה. הכלכלה של ישראל מתבססת על טכנולוגית עילית ושרותים מתוחכמים. מטבע הדברים בכלכלה כזאת מתרכז הכסף בידי מעטים. המדינה עוד לא השכילה להביא לפיזור נכון יותר של העושר, והממשלה לא מפצה על פערים אלה בשרותים ממשלתיים המאפשרים לצמצם פערים. כך למשל: לעשירים יש חינוך טוב יותר (התוצאה ניכרת בתלפיות, כניזכר למעלה), ונגישות טובה יותר למערכות בריאות. **זאת בעיה עולמית שאין לה מזור פשוט** או ברור, אבל בישראל, חברה קטנה עם לחצים חיצוניים וצורך להילחם מידי עת - חייבים לשנות זאת.

ג. אנחנו **מאבדים את הקהילה היהודית בארה"ב** שהייתה עד לפני כמה שנים המשענת העיקרית שלנו בארה"ב. יש לכך כמה סיבות, והן נובעות בעיקר משתי תופעות:

זה אחד המיקרים יוצאי הדופן בהיסטוריה היהודית בגולה, שהקהילה, ברובה, לא רואה את ביתה בארץ ציון וירושלים. היא "בבית" בארה"ב, לכן מידת ההזדהות שלה עם מדינת ישראל הולכת וקטנה.

לזה מתווסף תהליך חזק נוסף הקשור לפוליטיקה האמריקאית, שהופכת יותר ויותר דואלית עם מתח עצום בין ליברלים ושמרנים, כשהקהילה היהודית מזדהה עם הליברלים, שנימשכים שמאלה ונגד ישראל.

הקהילה, שבה רק 10 אחוז הם אורתודוקסים, (כששליש מהיהודים לא רוצים קשר עם הקהילה, ובאמצע למעלה ממחצית הקהילה הם רפורמים וקונסרבטיבים) מיתקשה להשלים עם מדינת ישראל שבה הנוהג הדתי השליט הוא אורתודוקסי. ארוע הכותל הוא סמל לשבר ומאיץ אותו, אבל השבר קיים היה לפניו ובילעדיו.

ההפיכה של ישראל לעיניין מיפלגתי בארה"ב, אחרי שנים של קונצנזוס לגביה בשתי המיפלגות, היא בעיה מאד קשה. אני לא רואה לה פתרון קל, זה באמת מורכב, וחלקו בלתי נימנע. ישראל לא תוכל כנראה לענות על הסטנדרטים של הצד הליברלי בפוליטיקה האמריקאית, שנעה בן נאיביות לחוסר רצון להכיר במציאות הקשה של העולם בכלל ושל המזרח התיכון בפרט. מאחר ורוב רובם של יהודי ארה"ב הם מצביעי המפלגה הדמוקרטית גם זה משפיע על יחסם לישראל. בבחינת השפעה הדדית שלילית, מעין לופ.

ד. בתחום הביטחון כלל אחד חייב להישמר כול הזמן: צה"ל לא יצליח במשימותיו אם לא ישמור על יתרונו האיכותי, בטכנולוגיה וברמת הפיקוד של הצבא. זה לא פשוט ומחייב מאמץ קבוע, ריצה אין סופית כדי לשמור על הפער, בשני התחומים. צריך להמשיך את המאמץ ביתר מרץ ולשלם בעבור השגת היתרון את המחיר הנדרש.

ושלוש הערות פרטניות לעתיד הביטחוני המצטייר כבר היום:

1. האחת תרבותית - צריך ללמוד לחיות עם בעיות ואיומים שאין להם פיתרון מוחלט, אלא רק חלקי וזמני. הרצון ל"משיח עכשיו" כמו ל"שלום עכשיו", או לפיתרון בעיית עזה באיזו מכה פילאית אחת וחד פעמית - הם סממנים של חוסר בגרות. הגיע הזמן שנכיר בכך שהחיים יותר מורכבים מאיזה ממה שנידמה במבט ראשון או בשמיעה ראשונה. ועם זאת על הצבא לספק פתרונות ולא הסברים, זה תפקידו במערכת.

2. השניה כלכלית, צריך להשקיע יותר כסף בביטחון. יש שלוש בעיות שמענה להן עולה הרבה כסף, תקציב הביטחון ברמתו הנוכחית לא יכול לענות על צרכים אלה: יכולת פעולה אל מול מדינות מעגל שלישי (בעיקר איראן), שכבות הגנה ראויות נגד טילים ורקטות (זה פרויקט שיעלה 15 מיליארד דולר ואולי יותר) ושיפור משמעותי ביכולת הסייבר של מדינת ישראל.

העולם עומד בפני סידרה של מהפכות טכנולוגיות שישפיעו על היכולות הצבאיות. לדוגמא: הנשק המהיר הסופר סוני, השימוש אינטליגנציה מלאכותית לשם איתורן של מטרות וזיהוי מצבו של אויב ניסתר, והיכולת להגיע ברמת דיוק של עשרות סנטימטר למטרות במרחקים אין סופיים ומערכות תיקשורת והצפנה על בסיס האור במצבו החלקיקי או הגלי - הם רק חלק מהשינוי לפיתוחו אנו עומדים. זה עסק יקר - אך הכרחי, כדי לשמר את הייתרון האיכותי שלנו.

3. הכנה טובה יותר של העורף, הן בצד האירגוני, והן על ידי בניית חדר ביטחון לכול משפחה בישראל, במהלך גדול ויסודי בשוק האזרחי (זה יועיל גם בעת רעידת אדמה). מה שיש היום רחוק מלהספיק אל מול האיום.

כעולה מהניתוח למעלה ישראל עומדת בפני איום משולב, איראן וחזבאללה, אבל העולם סביבנו יכול להשתנות במהירות וחייבים לחשוב גם על תסריטים עתיד אחרים, מורכבים יותר מבחינה ביטחונית. צריך להיות מוכנים לכך, לפחות בחשיבה.

ה. כדי שמדינת ישראל תוכל להמשיך ולפרוח היא חייבת לעשות שני מאמצים משלימים במקביל להגדלת אוכלוסייתה:

1. המאמץ האחד הוא פנימי **המעודד ילודה** ללא בושה, ומביא לתוספת השקעות בנילודים מגיל צעיר ביותר כדי שיצמחו כאן בדורות הבאים צעירים מאושרים שיחושו שניתנו להם הכלים להיתמודד עם העולם, כול אחד בדרכו. זה נישמע מאמץ פשוט אך לדעתי שינויי העולם המודרני, הטכנולוגיה, ובכלל - מעמידים אתגר חינוכי גדול ביותר, שלא ברור, לא רק אצלנו, איך מתמודדים איתו.

2. המאמץ השני הוא מאמץ **חידוש העליה** מכול מקום אפשרי. כדי שזה יקרה ללא תלות באסונות ובאירועים טראומטיים לעם היהודי, צריכה המדינה להיתפס כאטרקטיבית עבור צעירים וצעירות בעם היהודי ברחבי העולם, בכול תחום אפשרי, אבל מאמץ מיוחד צריך לעשות כדי **להפוך את ישראל למרכז מחקר אקדמי עולמי**, שאליו ינהרו טובי המוחות של יהודי העולם. מרכז כובד אקדמי שכזה ימנע בריחת מוחות של ישראלים, ויביא לנהירת מוחות אלינו. ישראל כמוקד משיכה לעם היהודי היא לא רק משימה אידיאולוגית חשובה, היא גם הכרח לטובת חיזוקה של המדינה.

ו. ולבסוף אני רוצה לעסוק בפיל שבחדר, **שאלת הזהות של המדינה**, היחס בין דמוקרטיה ליהדות, בין אמצעי למטרה, בין טכניקה חשובה, יש שיאמרו קריטית, למהות, בשאלה איזו חברה אנחנו רוצים, ומה הקשר שלה לעברה, חוץ מקשר הדם, וכיצד היא רואה את עתידה.

ברור לי שעיסוק בפורום שכזה בנושא כה עקרוני ושאינו מוסכם כלל מחייב זהירות, ואשתדל שלא להיות בוטה.

מודל השבטים שעליו מדבר כבוד נשיא המדינה אינו נראה לי תאור מספיק טוב של המציאות, בעיקר משום שיש הרבה מעברים ועוברים בין השבטים לכאורה, בתוך החברה היהודית. החרדים - הרבה יותר מעורבים, הדתיים - הרבה יותר פלורליסטים, ובקרב החילוניים יש יותר ויותר קולות שלא להסתפק בשלילת ההלכה, הניראית לא רלוונטית, ולמצוא מכנה משותף, לפחות תרבותי, עם היהדות הנטועה בעבר.

אני חושב שיש הרבה יותר ערבות הדדית בין השבטים הללו מאשר בעבר והרבה יותר פתיחות מאשר בעבר.

אבי לא קיבל קידום באיזה משרד נידח של הממשלה כי הוא היה חרותניק מוצהר. אני צוחק כשאני שומע את הנוסטלגיה על הימים הטובים ההם. הם היו הרבה יותר רעים.

לא אתפלא אם בדיקה מעמיקה תראה פתיחות גדולה יותר ל"מאפיינים ישראלים" גם בקרב המיעוט הערבי, מוסלמי, על אף תהליכי חיבור לפלסטינים ביו"ש במקומות מסוימים, בעיקר בהבט האיסלאמי.

כול זה בלא להיתעלם מסממני הקצנה בכול אחת מהקבוצות. הקיצוניים קולניים יותר ומושכים בכוח לקצוות, זה אופיו של hard core אידיאולוגי או דתי. אך נראה לי שכוחם פוחת ולא גדל ברבות השנים, גם אם גוברת הקיצוניות שלהם כקבוצה אידיאולוגית, כול אחת בתוך שיבטה.

לשאלה מה תהיה דמותה של המדינה יש מספר ענפים, שדי מתחברים בסופו של דבר לכמה נושאים עקרוניים, ולא אעסוק בכולם.

הנושא הזה קשור למשל בקשר חזק לשאלת גבולה המזרחי של ישראל, קרי האם רוצים אנו לחיות במדינה אחת, המשתרעת בין הים לנהר ובה בין 30 ל 40 אחוז פלסטינים, או במדינה שכנה לזאת של הפלסטינים ביו"ש ובעזה, מדינה פלסטינית, שקרוב לוודאי תהיה דומה לחמאסטן בעזה, אם לא ללבנון.

מהם הערכים שיובילו אותנו בהתייחסות לשאלה זאת?
האם הקשר ל"אדמת אבות" - או רצוננו להימנע משליטה בעם זר?
האם ההבטחה האלוהית - שאי אפשר להתפשר עליה, ובירידה לעומק ההיסטורי היא תשתית הקיומית של מדינת ישראל דווקא כאן? (כשבן גוריון החילוני רצה להסביר לזרים את זכותנו הוא השתמש בתנ"ך),
או החשש מאובדן דמותה היהודית של המדינה בגלל הכללת מיעוט גדול שזר או אפילו עוין לדמותה היהודית. מיעוט שעצם הכללתו בניגוד לרצונו תהפוך אותם לאסירים ואותנו לסוהרים?

לא אנתח כאן את ההצעות השונות, משמאל ומימין, עשיתי זאת בנייר ארוך שכתבתי במרכז בגין סאדת,

אבל כדאי לשים לב שבצורה אירונית משהוא,

אלה שרוצים בפרהסיה יהודית רחבה ודומיננטית יותר - פחות מיתרגשים מקיומו של מיעוט כה גדול שאינו יהודי בתוך המדינה,

ולעומתם אלה שרוצים להחזיר כול שעל מאדמת אבות - בין השאר כדי לישמור על הציבון היהודי של המדינה, לא מוכנים להסכים לאופי יהודי יותר בולט בפרהסיה של אותה מדינה. זאת מהותו של הקרב נגד מה שמכונה "הדתה".

אולי בסתירה הפנימית הזאת יש רמז לפיתרון אפשרי של המתח הפנימי בישראל, ולא אפרט יותר.

ובהיבט אחר, מאותו עולם של דיון עקרוני.

יש לנו כחברה כמה יתרונות ושאלה חשובה היא איך משמרים אותם.

ידיד שלי ששהה זמן רב בארה"ב חזר לאחרונה עם משפחתו מחו"ל, על אף שעשה שם חיל מבחינה כלכלית. ביקשתי ממנו הסבר לצעד הלא צפוי. תשובתו הפתיעה אותי.

הוא הסביר לי שאינו מוכן לגדל את ילדיו בחברה שבה התא המשפחתי הפך ללא רלוונטי וקיבל צורות מוזרות, לדעתו. חברה שבגלל אובדן התא המשפחתי קורסת לתוך עצמה - כי היא נמנעת מהבאת ילדים לעולם, כתפיסה, מבחירה, כי הם מפריעים למימוש העצמי ולרווחה הכלכלית שהפכו עיקר במקום אמצעי.

לדבריו הוא התקשה לחיות במקום שבו אין קהילה תומכת, כי כול אחד דואג לעצמו ולמשפחתו המיידית, ללא שום מחויבות קהילתית ותחושת ביחד, מעבר לניצרך לשם הביטחון האישי והשת"פ הכלכלי, כי הכול נמדד בכסף.

אם הוא צודק, ואפשר להתווכח על כך, יש להיזהר מלהגיע בישראל לאותו מצב של החברה אותה הוא עזב. זה יכול לקרות לנו אם נעתיק כול מה שיש בעולם הרחב, ללא בקרה וללא חשיבה על העתיד, רק כי זה נוח היום ומקובל בחוגים מסוימים.

מותר לנו לעשות את חשבונם המיוחד של היהודים. עם קטן עם תרבות ודת הנימשכים ברצף אלפי שנים, עם הרוצה להמשיך בדרכו הייחודית, ולא להעלם לתוך הערה בשוליו של ספר ההיסטוריה.

חשוב מאד לנהל את הדיון בקירבנו, בין כולם. מהי תכלית הגעתנו הנה? מהי סיבת הנכונות שלנו להקריב לא מעט, ואף לפגוע באחרים, לשם מימוש הזכות זאת? כדאי שנגדיר אותה לעצמנו במה בדיוק מדובר? מהי מהותה של אותה זכות, מהו אותו ייחוד? וכיצד הוא משתלב בזכותם של מיעוטים לא יהודים, והכול במסגרת דמוקרטית, שגם מהותה וצורתה עדיין מצויים בוויכוח.

הדרך לחברה ומדינה, יציבות יותר מבחינה תרבותית, דתית, אזרחית ואידיאולוגית - עוד ארוכה ולא קלה.

כיום אין מערכת ערכים מוסכמת המקובלת על כולם, וזה טיבעי לעם שבונה עצמו מחדש, וצריך להחליט מה לישמור ומה לינטוש, מה לשפר ומה ליצור חדש - הכול תוך קליטת עליה בגלים ולאורך זמן, מכול העולם וכלל התרבויות.

יש עיקרון אחד עליו חייבים להסכים: שיש לנהל את הדיון בנושאים חשובים אלה תוך הכרה בזכותו של האחר לדעה שונה, אך מבלי לערער את יסודות הקיום היהודי בארץ ישראל, ועל פי כללי הדמוקרטיה.

כול זה קשה עוד יותר משום שהוא מלווה בשינויים באופי העליטה, והשילטון.

התחלתי את שרותי הצבאי בראיון אצל מפקד סיירת מטכ"ל שהסביר לי שאתקשה להישאר ביחידה כשכיפה לראשי, המשכתי בפלוגה בצנחנים, וכאשר רפול בא לבקר בה כמח"ט השאלה הכי טיבעית שלו הייתה: מי כאן מ"ההתיישבות העובדת"? חשבתי שהוא מתכוון אלי, אבא שלי היה פועל ביניין, אז הסבירו לי מייד שעבורו "עובדת", זה רק קיבוצניקים ומושבניקים.

תחשבו על שני האירועים הללו אל מול המציאות הצה"לית הנוכחית, ויקל להבין למה לאלה שהיה ברור להם מהם המושגים המובילים - מתקשים לקבל את המושגים המובילים החדשים, השונים.

המסקנה שלי היא שאסור להתיימש, ולא נכון ללכת לקצוות. צריך להיתווך, ואפילו לריב, בלי לאבד את היסודות המשותפים ואת הכבוד ההדדי, ולנסות אט אט להגיע להסכמות. זה לא בלתי אפשרי - אם לא מתלהמים ושומרים על פרופורציה.

יש ליזכור את העיקר גם תוך כדי וויכוח,

מהו העיקר? הורי תיעבו את שילטון מפא"י, שפעל בניגוד מוחלט לעקרונות שלהם ואף מירר את חייהם, פה ושם, ושהיה נראה בזמנו כבילתי ניתן להחלפה. עם זאת היה להם ברור שאחי ב 1955 ואני ב 1966, נלך לשרת ביחידה קרבית, ונעשה הכול כדי להיות קצינים.

ברור היה להם מה עיקר ומה טפל. הם ידעו להפריד בין "הממשלה" לבין "המדינה". עם הממשלה - אפשר להתווכח, את המדינה - צריך לשרת. כדאי שגם דורנו והדורות הבאים יזכרו זאת, וינהגו בהתאם.

לסיכום, הנאום המורכב הזה:

כול מי שירצה לחזק את מדינת ישראל, ולהובילה לשיאים חדשים, מעבר לרמת ההצלחה הנוכחית, שהיא בבחינת נס גלוי - המוכיח דרך אגב כי מקבלי ההחלטות במשך 70 שנה עשו בסך הכול עבודה טובה מאד - צריך יהיה להיתמודד עם חמישה תחומים:

א. החברתי-כלכלי, בעיקר בעיית הפערים בין אלה שיש להם לבין אלה שאין להם.

ב. היחסים עם הגדולה בקהילות היהודים בגולה, עם ארה"ב החדשה והשונה, ועם אתגר העלייה.

ג. עם אתגרי הביטחון החדשים, תוך הבנה שלא הכול פתיר - וכי חייבים לשמר בכול מחיר את יתרונו האיכותי, ולשלב טכנולוגיות חדשות עם פיקוד חכם, בידיעה שזה מאמץ קשה ויקר.

ד. עם עולם המשתנה לרעה ועם מזרח תיכון אלים שבו יש כוח מוביל הרוצה בהשמדת מדינת ישראל, וצריך להתאמץ כדי לבלום אותו ולדעת שיש פוטנציאל לאיומים נוספים ואחרים.

ה. ועם שאלת זהותה של מדינת הלאום של העם היהודי, ואופי החברה שבה.

יש וודאי עוד שאלות שצריך לענות עליהן, אבל אלה הן החשובות ביותר לעניות דעתי.

תודה רבה

משהו אישי לסיום. נולדתי ביום הקמת המדינה, אני מתבגר ואולי כבר מזדקן איתה. זאת הייתה אחת ההרצאות המורכבות שנשאתי, כי חייבתם אותי לנסח את מחשבותי הלא פשוטות והלא מושלמות בתחומים חיוניים, במבט אחורה וקדימה, בצורה שאפשר להעביר אותן לקהל אינטליגנטי, זה קשה, אבל שווה את המאמץ, הגדרה מדויקת של המצב והאתגרים, היא, בין השאר, אחת המשימות החיוניות לקראת הרגע שהדור של ילדנו יקח את מלוא האחריות.

